บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษา เกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสมุทรปราการ” มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสมุทรปราการ

2. เพื่อศึกษาระดับปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเกษตรกรลูกค้า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสมุทรปราการ

3. เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเกษตรกรลูกค้า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสมุทรปราการ ตามตัวแปรภูมิหลังต่างกัน อันได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพในกลุ่มสังคม ประเภทของอาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกของธนาคาร วัตถุประสงค์ในการกู้เงิน จำนวนเงินที่กู้ได้ และการได้รับข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ในการวิจัยครั้งนี้ กลุ่มประชากรที่ศึกษาเป็นเกษตรกรและเป็นเกษตรกรลูกค้าของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสมุทรปราการ ที่ใช้บริการด้านสินเชื่อการเกษตรกับธนาคาร จำนวน 7,475 ราย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือ เกษตรกรลูกค้าของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสมุทรปราการ ที่ใช้บริการด้านสินเชื่อการเกษตรกรกับธนาคาร ทั้งหมด จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างในอำเภอเมือง จำนวน 127 ราย อำเภอบางบ่อ จำนวน 159 ราย อำเภอบางพลี จำนวน 114 ราย รวมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยทั้งสิ้น จำนวน 400 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (checklist) ซึ่งถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพในกลุ่มสังคม ประเภทของอาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาที่เป็นสมาชิก วัตถุประสงค์ในการกู้เงิน จำนวนเงินที่กู้ได้ และการได้รับข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีจำนวน 10 ข้อ

ส่วนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเกษตรกรลูกค้า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสมุทรปราการ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ จำนวน 25 ข้อ ตามแบบของลิเคิร์ต (Likert's Scale)

ส่วนที่ 3 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเกษตรกรลูกค้า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสมุทรปราการ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ จำนวน 25 ข้อ ตามแบบของลิเคิร์ต (Likert's Scale)

ส่วนที่ 4 เป็นข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้เกษตรกรลูกค้า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสมุทรปราการ แสดงความคิดเห็นได้โดยเสรี

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย เดินทางไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรโดยตรงทุกพื้นที่ที่ทำการวิจัย พร้อมทั้งชี้แจงความมุ่งหมายของการวิจัย แนวทางการตอบแบบสอบถาม ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ขอรับแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ในคอมพิวเตอร์ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติต่างๆ คือ ความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) รวมทั้งใช้ค่าสถิติ (t-test) และ (F-test) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างตัวแปรที่ศึกษา

สรุปผลการวิจัย

1. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเกษตรกร ลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การมีส่วนร่วมที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การร่วมกันขุดลอกคูคลองที่ตื้นเขิน รองลงมาได้แก่ การขอความร่วมมือหรือคำแนะนำเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากผู้นำชุมชน การจัดการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติโดยคำนึงถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

การร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบริเวณที่พักอาศัย การร่วมมือกันปลูกต้นไม้ในวันสำคัญต่างๆ ส่วนการมีส่วนร่วมที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณภาพคล้ายกันมาปรับปรุงใช้แทนกัน

2. ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเกษตรกร ลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ในภาพรวม มีปัญหาและอุปสรรคอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ปัญหาและอุปสรรคซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ กฎเกณฑ์หรือมาตรการที่กำหนดไว้ไม่เด็ดขาดเพียงพอ รองลงมาได้แก่ การไม่มีงบประมาณในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารประโยชน์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้ทั่วถึง การไม่มีสถานที่ดำเนินงานที่เป็นจุดศูนย์กลางในการรวบรวมข้อมูลและเผยแพร่ข่าวสาร การไม่มีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์เพื่อดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง และเกษตรกรยังนิยมใช้ปุ๋ยเคมีมากกว่าปุ๋ยชีวภาพ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ โรงงานอุตสาหกรรมปล่อยน้ำเสียและสารเคมีลงสู่แม่น้ำ

3. เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมและปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในกลุ่มของเกษตรกรลูกค้า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า

3.1 เพศ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศต่างกัน มีส่วนร่วมและปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3.2 อายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกัน มีส่วนร่วมและปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3.3 ระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมและปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3.4 สถานภาพในกลุ่มสังคม พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพในกลุ่มสังคมต่างกัน มีส่วนร่วมและปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3.5 ประเภทของอาชีพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีประเภทอาชีพที่ต่างกัน มีส่วนร่วมและปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3.6 รายได้จากการประกอบอาชีพต่อเดือน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้จากการประกอบอาชีพต่อเดือนที่ต่างกัน มีส่วนร่วมและปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3.7 ระยะเวลาที่เป็นสมาชิกของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระยะเวลาที่เป็นสมาชิกของธนาคารที่ต่างกัน มีส่วนร่วมและปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

3.8 วัตถุประสงค์ในการกู้เงิน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีวัตถุประสงค์ในการกู้เงินต่างกัน มีส่วนร่วมและปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3.9 จำนวนเงินที่กู้ได้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนเงินที่กู้ได้ต่างกัน มีส่วนร่วมและปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3.10 การได้รับข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์ที่เคยได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต่างกัน มีส่วนร่วมและปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทาสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเกษตรกร ลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วารุณี พิมพา (2545, บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งพบว่า ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในระดับมาก และพบว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมทางด้านสิ่งแวดล้อม ความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการเมืองน่าอยู่ และความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะเกษตรกรมีอาชีพที่ต้องเกี่ยวข้องและพึ่งพาสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ดังนั้น ถ้าเกษตรกรไม่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ย่อมทำให้สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติถูกทำลายไป และส่งผลให้เกษตรกรอาจได้รับความเดือดร้อนและผลกระทบต่อการประกอบอาชีพต่อไปในอนาคต

2. ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งพบว่า มีปัญหาและอุปสรรคอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียด ก็พบว่า กฎเกณฑ์หรือมาตรการที่กำหนดไว้ไม่เด็ดขาดเพียงพอเป็นปัญหาอุปสรรคที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ส่วนการที่โรงงานอุตสาหกรรมปล่อยน้ำเสียและสารเคมีลงสู่แม่น้ำมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุทัศน์ กีฬาแปง (2544, บทคัดย่อ) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาป่าชุมชน อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งพบว่า มีปัญหาด้านประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดงบประมาณในการสนับสนุน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรารถนา ปรีชาลัย (2545, บทคัดย่อ) ที่ศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการจัดการสิ่งแวดล้อม พบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม คือ ประชาชนยังไม่ตระหนักในปัญหา จึงไม่เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและควรสนับสนุนให้ประชาชนมีตำแหน่งและบทบาทในการรับผิดชอบที่ชัดเจน ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะผู้ที่มีอำนาจหรือผู้ที่ควบคุมกฎเกณฑ์และระเบียบข้อบังคับต่างๆ ไม่ปฏิบัติจริงจังกับผู้ที่กระทำความผิด และหัวหน้ากลุ่มหรือหัวหน้าชุมชนที่เกี่ยวข้องไม่ได้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้สมาชิกหรือคนในชุมชน จึงทำให้คนในชุมชนไม่ได้รับทราบถึงปัญหาและอุปสรรคอย่างแท้จริง

3. เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสมุทรปราการ ตามตัวแปรภูมิหลังต่างกัน อันได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพในกลุ่มสังคม รายได้ ประเภทของอาชีพ ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกของธนาคาร จำนวนเงินที่กู้ได้ และการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบว่า เกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสมุทรปราการ ที่มีเพศต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและมีปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วน อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพในกลุ่มสังคม ประเภทของอาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกของธนาคาร วัตถุประสงค์ในการกู้เงิน จำนวนเงินที่กู้ได้ และการได้รับข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเกษตรกร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทรงพล แสงประกาย (2544, บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาพฤติกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชนในท้องถิ่น : กรณีศึกษา บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า เพศ มีผลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนอายุ อาชีพ รายได้ สถานภาพทางสังคม และระยะเวลาที่อยู่อาศัยไม่มีผลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะหัวหน้าครอบครัวซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพศชาย เป็นผู้มีหน้าที่หลักในการประกอบอาชีพและหารายได้ เพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ ในครอบครัว ซึ่งการประกอบอาชีพทางการเกษตรนั้นต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ทำให้เพศชายได้รับรู้ถึงสภาพสิ่งแวดล้อมและปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มากกว่าเพศหญิง ที่เป็นสมาชิกในครอบครัว และส่วนใหญ่เป็นแม่บ้าน มีหน้าที่ดูแลครอบครัว เป็นหลักมากกว่าภาระหน้าที่ในการประกอบอาชีพทางการเกษตร

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษา เกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะต่อ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสมุทรปราการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.1 การศึกษาในครั้งนี้ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสมุทรปราการ ควรส่งเสริมให้เกษตรกรเกิดความร่วมมือในการดำเนินงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยการจัดตั้งกลุ่มและร่วมกันทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น มีการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารกับประชาชนอย่างทั่วถึง สนับสนุนงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ให้เกษตรกรดำเนินกิจกรรมที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และควรส่งเสริมโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรหาวิธีในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาสังคมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้สูงขึ้น เพื่อให้ประชาชนเกิดความรักความผูกพันต่อสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ เช่น การจัดกิจกรรมส่งเสริมให้สมาชิกในสังคมมีการสำรวจปัญหาสิ่งแวดล้อม ทำการวางแผนแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและร่วมกันลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

1.3 การจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ครอบครัวทำหน้าที่อบรมสมาชิกที่เกิดมาใหม่ให้รู้จักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การจัดกิจกรรมส่งเสริมให้สมาชิกในสังคมรู้จักอดออม และรู้จักการใช้สอยทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งจะส่งผลต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมของสังคมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ในจังหวัดอื่นๆ นอกเหนือจากจังหวัดสมุทรปราการ

2.2 ควรมีการวิจัยถึงตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเกษตรกรและประชาชนกลุ่มอื่นๆ ตลอดจนพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนกลุ่มต่างๆ อย่างชัดเจนและกว้างขวางขึ้น

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่ไปกับการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อให้ทราบถึงรายละเอียดของการมีส่วนร่วมและปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเกษตรกรและประชาชนกลุ่มต่างๆ ให้ดียิ่งขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี